

Dopuszczalność i zakres swobody umownego kształtowania zasad wystąpienia wspólnika ze spółki jawnej

Opowiedzieć się trzeba za charakterem bezwzględnie obowiązującym (art. 65 § 1 KSH). Ustawodawca nie przewidział możliwości wystąpienia wspólnika ze spółki jawnej na podstawie porozumienia pomiędzy dotychczasowymi wspólnikami i spółką, również nie odwołał się do możliwości uregulowania takiej okoliczności w umowie spółki, jak to uczynił w art. 37 § 1 KSH.

Wyrok SN z 27.5.2021 r., I CSKP 164/21

Okoliczności stanu faktycznego komentowanej sprawy są złożone, stąd przedstawiamy go jedynie w ograniczonym, niezbędnym zakresie:

Pozwany M.S. podjął decyzję o wystąpieniu ze spółki jawnej, w której wraz z powódką M.Ż. byli wspólnikami. Wspólnicy zawarli w tym celu kompleksowe porozumienie dotyczące wzajemnych rozliczeń pomiędzy nimi oraz w relacji ze spółką, w tym w szczególności zasad spłaty zobowiązań spółki przez wspólników. Na gruncie realizacji porozumienia pomiędzy stronami wywiązał się złożony spór dotyczący rozliczenia z M.S. jako wspólnikiem ustępującym ze spółki. M.Ż. wytoczyła powództwo o zapłatę przeciwko M.S., który jedynie częściowo dokonał spłaty zobowiązań zaciągniętych na podstawie ww. porozumienia.

Sąd rejonowy oddalił powództwo. Wskazał, że w przypadku wystąpienia wspólnika ze spółki jawnej na podstawie odrębnego porozumienia wspólników, do rozliczeń pomiędzy występującym wspólnikiem a spółką zastosowanie znajduje art. 65 § 1 KSH. W konsekwencji, porozumienie zawarte pomiędzy M.Ż., M.S. oraz spółką nie może stanowić podstawy do dokonania odpowiednich rozliczeń z ustępującym wspólnikiem, ponieważ nie zawiera ono bilansu, o którym mowa we wspomnianym powyżej przepisie. Sąd drugiej instancji podzielił powyższe stanowisko i oddalił apelację powódki, która następnie wystąpiła ze skargą kasacyjną.

Sąd Najwyższy – wbrew ocenie sądów pierwszej i drugiej instancji – stwierdził, że w treści opisanego powy-

żej porozumienia strony zawarły wszystkie dane pozwalające zakwalifikować je jako obejmujące bilans, o którym mowa w art. 65 § 1 KSH. Zdaniem Sądu Najwyższego przepis art. 65 § 1 KSH ma jednak charakter bezwzględnie obowiązujący i w konsekwencji wspólnicy nie mogą określić zasad ustalania wysokości spłaty należnej wspólnikowi występującemu ze spółki w sposób odmienny niż opisany w tym przepisie (czyli według wartości zbywczej majątku spółki).

SN dodał, że nawet gdyby przyjąć stanowisko dopuszczające modyfikację zasad rozliczenia wskazanych w art. 65 § 1 KSH, to wspólnicy musieliby jej dokonać w treści umowy spółki, w sposób szczegółowy określając procedurę ustąpienia ze spółki. Regulacja ta nie mogłaby jednak ograniczać roszczenia występującego wspólnika, które przysługiwałyby mu na podstawie art. 65 § 1 KSH.

SN stwierdził także, że KSH zawiera enumeratywny katalog sposobów opuszczenia spółki jawnej (rozproszony pomiędzy art. 61 § 1, 60 w zw. z 64 § 1, 64, 62 § 2, 10, 32 i 63 § 2 KSH). Wskazał ponadto, że w rozdziale 4 działu I tytułu II KSH, ustawodawca nie umieścił odpowiednika art. 37 § 1 KSH („Przepisy niniejszego rozdziału mają zastosowanie, jeżeli umowa spółki nie stanowi inaczej”). W konsekwencji SN uznał, że wystąpienie wspólnika na podstawie odrębnego porozumienia zawartego pomiędzy wszystkimi wspólnikami jest wykluczone.

Komentarz

SN porusza dwa kluczowe zagadnienia związane z problematyką umownego kształtowania zasad opuszczania spółki jawnej: (i) przyjmuje stanowisko o imperatywnym charakterze art. 65 § 1 KSH (przede wszystkim co do ustalenia wartości udziału kapitałowego, która ma uwzględniać wartość zbywczą tego udziału); (ii) opowiada się za uznaniem niedopuszczalności wystąpienia ze spółki jawnej na podstawie porozumienia zawartego pomiędzy wspólnikami, wskazując że sposoby opuszczenia spółki jawnej przez jej wspólników ujęte zostały w KSH w sposób wyczerpujący.

Z powyższymi stanowiskami Sądu Najwyższego nie sposób się zgodzić.

Ustawodawca nie przewidział regulacji podobnej do art. 37 § 1 KSH w rozdziale 4 działu I tytułu II KSH (*Rozwiązanie spółki i wystąpienie wspólnika*), która przesądza, że stosunki wewnętrzne w spółce jawnej mogą zostać uregulowane w sposób swobodny (z wyjątkiem przepisu art. 38 KSH). Z tego faktu nie moż-

na jednak wywodzić tezy, że, *a contrario*, przepisy tam ujęte (w rozdziale 4. Rozwiązanie spółki i wystąpienie wspólnika) mają charakter *ius cogens*. Zastosowanie tego wniosku w komentowanym przypadku nie daje się pogodzić z koncepcją spółki osobowej, która w sposób oczywisty i fundamentalny różni się od struktury spółek kapitałowych (np. brak kapitału zakładowego pełniącego funkcję gwarancyjną dla wierzycieli, osobista odpowiedzialność wspólników lub określonych ich kategorii za zobowiązania spółki, sposób opuszczenia struktury właścicielskiej poprzez wystąpienie ze spółki itd.). Co więcej, nie ma żadnego uzasadnienia dla szczególnej ochrony interesów ustępującego wspólnika spółki jawnej i zapewnienia mu minimalnej wysokości spłaty odzwierciedlającej wartość zbywcą jego udziału kapitałowego. Wspólnicy mogą określić zasady spłaty wspólnika w umowie spółki w sposób swobodny, ustalając inną formułę obliczania wartości jego udziału kapitałowego (np. w oparciu o wartość bilansową), która może doprowadzić do sytuacji, gdzie wysokość spłaty będzie niższa niż w przypadku, gdyby była ustalana zgodnie z treścią art. 65 § 1 KSH.

Co więcej, za dopuszczalne uznać należy także określenie w umowie spółki, że wskazani wspólnicy w ogóle nie otrzymają jakiegokolwiek spłaty w przypadku wystąpienia ze spółki. Taka regulacja może być uzasadniona w szczególności, jeżeli określone w umowie spółki zasady podziału wypracowanego przez spółkę zysku zostały skonstruowane dla niego w sposób preferencyjny (i w konsekwencji otrzymywał z tego tytułu wypłaty wyższe aniżeli pozostali wspólnicy).

Co do drugiej z omawianych przez Sąd Najwyższy kwestii, to problematykę tą ilustruje w szczególności orzecznictwo SO w Łodzi, która ewoluowała od stanowiska o bezwzględnej niedopuszczalności wystąpienia ze spółki na podstawie porozumienia wspólników (tak sąd ten w post. z 3.6.2016 r., XIII Ga 1120/15, Legalis i post. z 10.10.2017 r., XIII Ga 639/17, Legalis), po uznanie takiej możliwości w drodze zmiany umowy spółki (tak w post. z 3.12.2019 r., XIII Ga 840/19, i post. z 8.1.2020 r., XIII Ga 658/19).

Opowiadając się za dopuszczalnością opuszczenia spółki jawnej na podstawie odrębnego porozumienia wspólników, SO w Łodzi wskazał m.in. na obowiązywanie zasady jedności prawa cywilnego w prawie handlowym, (ii) niedostosowanie literalnej wykładni przepisów KSH do potrzeb obrotu gospodarczego, (iii) wolności partycypacji w spółce jawnej oraz (iv) na możliwość rezygnacji z ochrony zapewnianej przez przepis art. 61 § 1 KSH, przewidujący okres wypowiedze-

nia umowy spółki (np. jeżeli wspólnicy zdecydowali, że spółka jest gotowa organizacyjnie i finansowo na wyjście wspólnika z tej spółki). Argumenty te zasługują na aprobatę.

Co więcej, zgodnie z art. 23 KSH w zw. z art. 77 § 1 KC zmiana umowy spółki jawnej musi być dokonana w formie pisemnej pod rygorem nieważności. Jeżeli porozumienie dotyczące spłaty występującego wspólnika zawierane jest w formie pisemnej przez wszystkich wspólników spółki, daje się je zakwalifikować jako dokument uzupełniający (zmieniający) umowę spółki (materią umowy spółki zawartą w odrębnym dokumencie).

W przypadku spółek osobowych wpis zmiany umowy spółki do rejestru ma charakter deklaratoryjny, a zatem uzgodnione w takim porozumieniu wspólników zasady spłaty byłby skuteczne z chwilą jego zawarcia (o ile wspólnicy nie postanowią inaczej). Należy jednak zwrócić uwagę, że na mocy art. 9 ust. 4 KRSU, do wniosku do wpis zmiany umowy spółki do rejestru, należy każdorazowo dołączać jej zaktualizowany tekst jednolity. Z uwagi na wymóg każdorazowego sporządzenia i przedkładania tekstu jednolitego umowy spółki sądowi rejestrowemu, rekomendujemy umieszczać taką regulację w korpusie umowy spółki.

W konsekwencji powyższego orzeczenia SN wspólnicy zamierzający uzgodnić zasady rozliczeń z ustępującym wspólnikiem w sposób odmienny od przepisu art. 65 § 1 KSH powinni wyraźnie uchylić stosowanie ww. przepisu do ich rozliczeń w treści umowy spółki. Niestety, powyższe orzeczenie zwiększa ryzyko zakwestionowania mechanizmów rozliczeniowych odbiegających od zasad wskazanych w tym przepisie, w szczególności przez sądy rejestrowe.

r.pr. *Lukasz Berak*

Julia Bałkowiec-Iskra

Sołtysiński Kawecki & Szlęzak